

RAAP-NOTITIE 1317

Persleiding Noorderlee te De Lier
Gemeente Westland
Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

RAAP

Adviesbureau

Archeologisch

Colofon

Opdrachtgever: Unihorn BV

Titel: Persleiding Noorderlee te De Lier, gemeente Westland; archeologisch vooronderzoek:
een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: september 2005

Auteur: *drs. I.R.P.M. Briels*

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2005\WENS\N01317-WENS.qxd

Projectcode: WENS

Projectleider: drs. D.E.A. Schiltmans

Projectmedewerker: drs. I.R.P.M. Briels

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. B. Jansen

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2005

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Unihorn BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in augustus 2005 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met de aanleg van een persleiding in de gemeente Westland. Doel van het onderzoek is om tot een specifieke archeologische verwachting te komen voor het traject van deze persleiding met daaraan gekoppeld adviezen voor het vervolgtraject van het archeologisch onderzoek. Door de geplande aanleg van de persleiding kunnen de mogelijk in de ondergrond aanwezige archeologische resten verstoord worden.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied op te delen is in zones waarvoor verschillende archeologische verwachtingen gelden en die daarom ook een verschillende aanpak behoeven. De archeologische verwachting is gekoppeld aan geo(morfo)logie, archeologie en historische bronnen. Op basis van bekende archeologische gegevens blijkt dat het gebied ten zuiden van het plangebied rijk is aan archeologische resten uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Uit (de directe nabijheid van) het plangebied zijn geen vondsten bekend. Op basis van bekende geologische gegevens blijkt dat in het plangebied 2 kreeken aanwezig zijn: één kreek dateert uit de Duinkerke I fase, van de andere is de datering onbekend. De Duinkerke I-kreek is bedekt met het Westlanddek (Duinkerke III), evenals de rest van het plangebied. Het Westlanddek ligt aan het huidige maaiveld en heeft een variërende dikte van circa 0,5 tot 1,5 m. Dit pakket is afgezet vlak voor de 9e eeuw.

Op de Duinkerke I-kreek is het mogelijk archeologische resten uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd aan te treffen. Indien aanwezig zullen de resten zich dieper dan 0,5 tot 1,5 m -Mv bevinden. Op of direct onder het maaiveld is het mogelijk archeologische resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd aan te treffen; dit geldt voor het hele plangebied.

De maximale ontgravingsdiepte van de werkzaamheden bedraagt 2,0 m -Mv. Zowel het bewoningsniveau uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd als het bewoningsniveau uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd zullen worden bedreigd door de aanleg van de persleiding.

Aanbevolen wordt om zone 1, 2 en 3 van de aan te leggen persleiding door middel van een karterend booronderzoek te laten onderzoeken. Voor zone 4 wordt aanbevolen om het verwijderen van de bouwvoor archeologisch te laten begeleiden. Een booronderzoek zal in dit geval niet genoeg informatie verschaffen over de eventueel aanwezige *off-site* resten.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Unihorn BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in augustus 2005 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met de aanleg van een persleiding in de gemeente Westland. Doel van het onderzoek is om tot een specifieke archeologische verwachting te komen voor het traject van deze persleiding met daaraan gekoppeld adviezen voor het vervolgtraject van het archeologisch onderzoek. Door de geplande aanleg van de persleiding kunnen de mogelijk in de ondergrond aanwezige archeologische resten verstoord worden.

1.2 Plangebied

Het plangebied bestaat uit een lineair object van circa 1210 m lang en strekt zich uit van de Burgemeester Crezeelaan, via de Doornlaan en Sportlaan naar de Veilingweg en doorkruist daarmee het centrum van De Lier (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 37B van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 76.580/443.500. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied voornamelijk bebouwd (o.a. straat/trottoir). De ontgravingsdiepte zal 2,0 m -Mv bedragen. De breedte van de sleuf aan het maaiveld zal 4,0 m bedragen.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998).

RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst). Dhr. van Dijk (amateurarcheoloog omgeving De Lier) was tijdens het bureauonderzoek niet bereikbaar.

2.2 Bronnen

Tijdens het bureauonderzoek zijn onder andere de volgende bronnen geraadpleegd:

- Het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het centraal Monumenten Archief (CMA) in het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS), beheerde door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort;
- KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH; www.kich.nl);
- Kadastrale minuut (www.dewoonomgeving.nl);
- Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland (www.chs.nl);
- Uitsnede van de kadastrale minuut van 1819, gemeente De Lier, sectie D, blad 3 (www.dewoonomgeving.nl);
- Gemeente Atlas van de provincie Zuid-Holland. Naar officiële bronnen bewerkt. Kaart van de gemeente Naaldwijk en omgeving van 1867 (Kuyper, 1869);
- Historische Atlas Zuid-Holland, Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000. Kaart van de gemeente Naaldwijk en omgeving, nummer 479. Verkend in 1874, herzien in 1912 (Robas producties, 1989).

2.3 Resultaten

2.3.1 Geologie en geomorfologie

De ligging van De Lier in het dynamische perimariene gebied heeft ervoor gezorgd dat het gebied in het verleden vaak onder invloed stond van overstromingen en getijdenkreken. Op de zandige oevers van deze kreken, die hoger in het landschap lagen, was bewoning mogelijk. Archeologische vondsten uit de IJzertijd en Romeinse tijd in dit gebied getuigen van een vroege bewoning. Voor zover bekend was het gebied na de Romeinse tijd eeuwenlang niet bewoond. Tijdens overstromingen in de laatste tijd voordat het gebied rond De Lier weer bewoonbaar

werd (rond de 9e eeuw), werden komafzettingen afgezet (Westlanddek). Dit dek dateert uit de post-romeinse fase en heeft een dikte variërend tussen 0,5 en 1,5 m (Van Liere, 1948).

Rond de 9e eeuw wordt het gebied in het Westland weer bewoonbaar, in eerste instantie alleen op terpen en later ook op dijken (Van Liere, 1948). Hiervan getuigen diverse middeleeuwse terpen ten zuiden van De Lier.

In het plangebied zijn 2 getijdenkreeken bekend. Ten zuiden van de bebouwde kom bevindt zich een kreek die dateert uit de Duinkerke 0 of I-fase. Van deze kreek zijn meer naar het oosten verschillende vondsten uit de Romeinse tijd bekend. De kreek die zich in het centrum van De Lier in de bodem bevindt, wordt op de verschillende bestudeerde kaarten niet eenduidig gedateerd. Zo dateert Van Liere (1948) deze kreek in de Duinkerke II-fase. Aangezien uit deze periode geen afzettingen bekend zijn volgens de geologische kaart van Nederland (RGD, 1975), is de kreek in een eerder onderzoek aan de Duinkerke I-fase toegeschreven (Jansen & De Visser, 2003). Volgens de RGD (1975) dateert de kreek uit de Duinkerke IIIb-fase. Het feit dat voor deze laatste datering pleit, is het ontbreken van archeologische vondsten.

2.3.2 Bodem

Het plangebied staat als 'niet gekarteerd' weergegeven op de bodemkaart. Het gebied rondom De Lier bestaat uit warmoezerijgronden met een ondergrond van gerijpte zavel of klei (Stiboka, 1983: code Awg). In het gebied bevinden zich verder verschillende smalle kreekbeddingen en geulen.

2.3.3 Archeologie

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; ROB, 2000) geldt voor het hele plangebied een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische waarden. Volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland (CHS) geldt voor het plangebied een redelijke tot grote kans op het aantreffen van archeologische sporen, waarbij voor de oude dorpskern van De Lier (gelegen ter hoogte van de Lee of Lierwating en de Hoofdstraat) een zeer grote kans op het treffen van archeologische resten geldt. De CHS maakt verder nog een gespecificeerde onderverdeling in de verwachte archeologische vondsten per periode. Deze indeling is gerelateerd aan de geologische opbouw van het plangebied en historisch kaartmateriaal.

De IKAW en de CHS baseren zich onder andere op reeds bekende archeologische vondsten die onder andere vermeld staan in ARCHIS.

In ARCHIS staan geen archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de directe omgeving van het plangebied. Wel zijn er vindplaatsen bekend circa 700 m ten zuiden van de Burgemeester Crezeelaan. Het gaat onder andere om diverse vindplaatsen uit de Romeinse tijd t/m de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd (ARCHIS-waarnemingsnummers 16446, 16450, 16459, 16475, 23141, 23142 en 23152), monumenten van zeer hoge archeologische waarde uit de Romeinse tijd

(monumentnummers 4122 [CMA-code 37B-017] en 4123 [CMA-code 37B-018]) en de Middeleeuwen (monumentnummers 4115 [CMA-code 37B-009] en 4135 [CMA-code 37B-032]). Verder liggen in dit gebied 3 beschermde archeologische monumenten, bestaande uit 3 laat-middeleeuwse huisterpen (monumentnummers 4116 [CMA-code 37B-010], 4117 [CMA-code 37B-011] en 4118 [CMA-code 37B-012]). Deze archeologische vindplaatsen bevinden zich op een kreek die zich ten zuiden van De Lier bevindt. Deze hoger gelegen rug was zeer geschikt voor bewoning door zijn relatief hoge ligging.

2.3.4 Gespecificeerde archeologische verwachting per deelgebied

Het plangebied is door variatie in geologische opbouw en de aanwezige historische dorpskern voor de gespecificeerde archeologische verwachting onder te verdelen in 4 zones (figuur 1).

Zone 1

Voor deze zone geldt een middelmatige archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de IJzertijd en/of Romeinse tijd. Er zijn tot op heden geen archeologische resten uit deze perioden in (de omgeving van) deze zone gevonden. Verwacht wordt dat archeologische resten uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd zich bevinden op circa 0,5 tot 1,5 m -Mv, onder het Westlanddek. Verder geldt er een middelmatige archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Na de laatste grote overstromingen die het Westlanddek hebben afgezet, werd het gebied rond de 9e eeuw weer bewoonbaar. Archeologische resten uit deze periode zullen zich naar verwachting aan of direct onder het maaiveld bevinden.

Zone 2

Voor deze zone geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de Late IJzertijd. De hoge verwachting heeft te maken met de aanwezigheid van een kreek. Op de zandige oevers, die hoger in het landschap lagen, was bewoning mogelijk. Dit deel van het plangebied ligt op 'kleine' uitlopers van deze oude kreek die dateert uit de Duinkerke I-fase. Ten zuiden van het plangebied, waar het gebied rijk is aan archeologische vondsten en monumenten uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen, ligt een andere tak van deze kreek. De archeologische resten daterend uit de Romeinse tijd bevinden zich op de oeverafzettingen van de kreek, onder het Westlanddek (Duinkerke III) dat tot circa 0,5 tot 1,5 m -Mv reikt. Resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd zullen zich op het Westlanddek bevinden, hetgeen betekent dat deze aan of direct onder het maaiveld aangetroffen kunnen worden.

Zone 3

Voor deze zone geldt een middelmatige archeologische verwachting. De middelmatige verwachting heeft te maken met de aanwezigheid van een oude getijdenkreek. De datering van de kreek is onduidelijk (§ 2.3.1) en dus ook van de eventueel aanwezige archeologische resten. De top van de archeologische laag kan zich

tussen 0,5 en 1,5 m -Mv bevinden. Resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd zullen zich aan of direct onder het maaiveld bevinden. Eventueel aanwezige archeologische resten uit oudere perioden kunnen op grotere diepte aanwezig zijn.

Zone 4

Voor deze zone geldt een zeer hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de Middeleeuwen, omdat deze zone in de dorpskern van De Lier ligt. De ligging van de historische dorpskern is afgeleid van de kadastrale minuut uit de 19e eeuw. Het dorp De Lier is al zichtbaar op diverse kaarten uit de 17e en 18e eeuw van het hoogheemraadschap van Delfland (Balthasar & Florisz, 1611; Cruquis, 1712). Door het plangebied te projecteren op de kadastrale minuut uit 1819 (www.dewoonomgeving.nl) blijkt dat de persleiding in de westhoek van de oude dorpskern komt te liggen (figuur 2). In 1819 was dit deel van De Lier onbebouwd. Dit betekent dat er minder kans is op het aantreffen van Middeleeuwse en/of Nieuwe tijd bebouwing. Toch blijft deze zone van belang voor archeologisch onderzoek. Er blijft een grote kans op sporen (zoals percelering, sloten, tuinen, etc.) die behoren tot de periferie van het dorp. Deze kunnen inzicht geven in het dagelijkse leven in het dorp. Archeologische resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd zullen zich aan of direct onder het maaiveld bevinden.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied op te delen is in zones waarvoor verschillende archeologische verwachtingen gelden en die daarom ook een verschillende aanpak behoeven. De archeologische verwachting is gebaseerd op de geo(morfo)logische, archeologische en historische bronnen. Op basis van bekende archeologische gegevens blijkt dat het gebied ten zuiden van het plangebied rijk is aan archeologische resten uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Uit (de directe nabijheid van) het plangebied zijn geen vondsten bekend. Op basis van bekende geologische gegevens blijkt dat in het plangebied 2 krekken aanwezig zijn, waarvan een dateert uit de Duinkerke I-fase, van de andere is de datering onbekend. De Duinkerke I-kreek is afgedekt met het zogenaamde Westlanddek (Duinkerke III), evenals de rest van het plangebied. Het Westlanddek ligt aan het huidige maaiveld en heeft een variërende dikte van circa 0,5 tot 1,5 m. Dit pakket is afgezet voor de 9e eeuw (Van Liere, 1948). Op de Duinkerke I-kreek is het mogelijk archeologische resten uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd aan te treffen. Indien aanwezig zullen de resten zich dieper dan 0,5 tot 1,5 m -Mv bevinden. Op of direct onder het maaiveld is het mogelijk archeologische resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd aan te treffen, dit geldt voor het hele plangebied.

De maximale ontgravingsdiepte van de werkzaamheden bedraagt 2,0 m -Mv. Zowel het potentiële bewoningsniveau uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd als het bewoningsniveau uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe tijd worden dus bedreigd door de aanleg van de persleiding.

3.2 Aanbevelingen

Gezien de archeologische verwachting en de diepte van de ingrepen wordt voor de zones 1, 2 en 3 een karterend booronderzoek aanbevolen. Het verdient hierbij aanbeveling de afstand tussen de boringen in de omgeving van de krekken te verdichten.

Voor zone 4 geldt een zeer hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de periferie van het middeleeuwse De Lier. De archeologische resten zullen zich aan of direct onder het maaiveld bevinden. Voor deze zone wordt aanbevolen om het verwijderen van de bouwvoor archeologisch te laten begeleiden. Vanwege het karakter van de archeologische resten zal booronderzoek hier naar verwachting geen aanvullende informatie verschaffen.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland (drs. R. Proos).

Literatuur

- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Cruquius, N. & J. Cruquius**, 1712. *Kaart van het Hoogheemraadschap Delfland*. Kopieën van een facsimile-uitgave van Canaletto, Alphen aan den Rijn (1977).
- Floris Balthasar & Balthasar Florisz**, 1611. *Kaart van het Hoogheemraadschap Delfland*.
- Jansen, B. & N.J.G. de Visser**, 2003. Romeinse wegen in Den Haag, gemeente Den Haag; een archeologisch verwachtingsmodel en haalbaarheids-onderzoek. *RAAP-rapport 940*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Liere, W.J. van**, 1948. *De bodemgesteldheid van het Westland. Tekst en bijlagen*. Proefschrift. Staatsdrukkerij, Den Haag.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- RGD**, 1975. *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 37W Rotterdam*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- ROB**, 2000. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort (cd-rom).
- Robas Producties**, 1989. *Historische Atlas Zuid-Holland, Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000. Kaartblad 479. Verkend in 1874, herzien in 1912*. Robas Producties, Den IJp.
- Stiboka**, 1983. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 37W Rotterdam*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

Duinkerke (afzettingen)	Mariene afzettingen uit het Subboreaal en Subatlanticum ('jonge zee-klei').
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken.
komgronden	Gronden achter de oeverwallen, waar na overstroming zware klei is afgezet.
kreek	Sterk meanderende uitloper van een geul of priel in de kwelder.
zavel	Klei bestaande uit 60 tot 80% zand.

Overzicht van figuren en tabellen

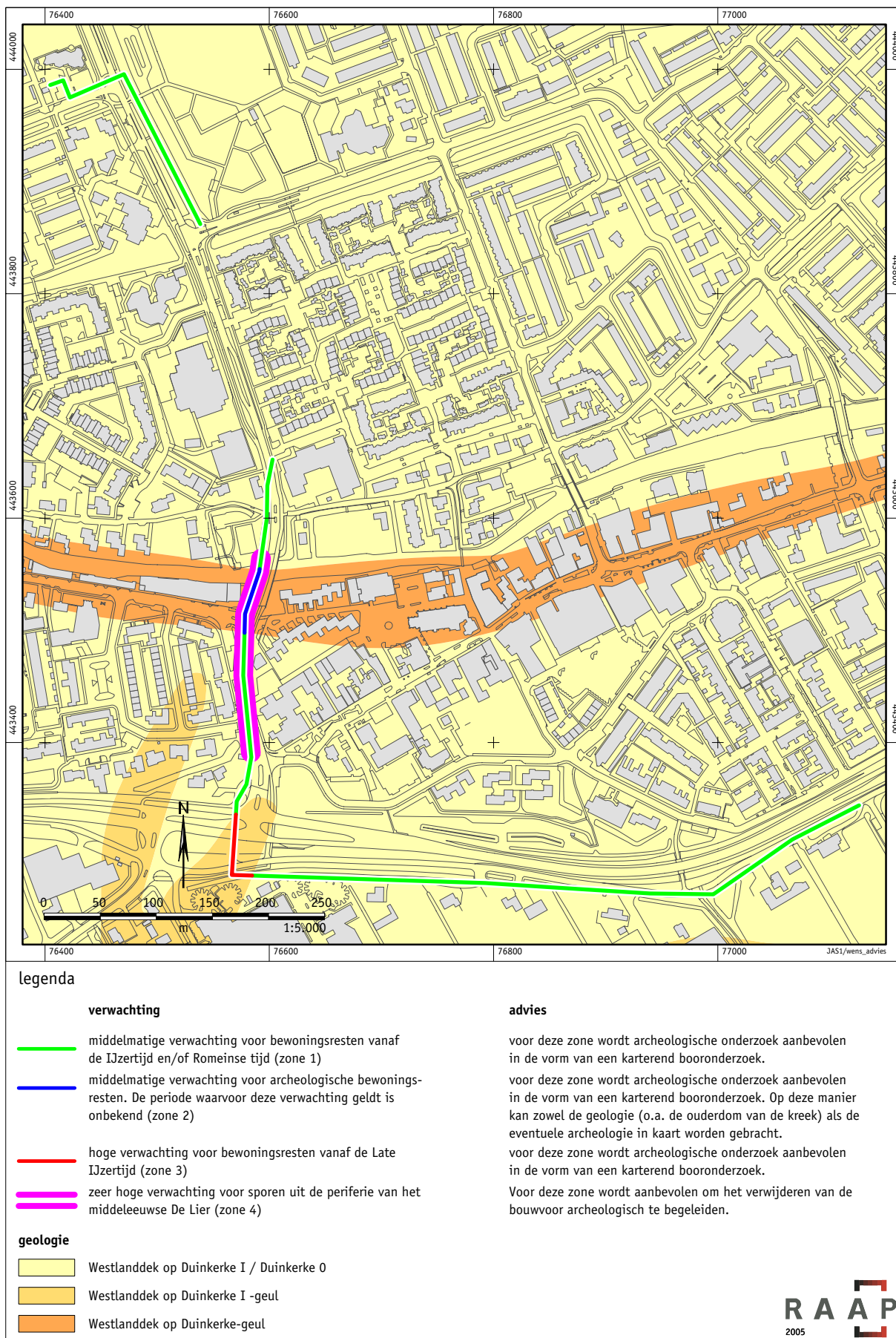
Figuur 1. Archeologische verwachtings- en advieskaart.

Figuur 2. Plangebied (rode lijn) geprojecteerd op de kadastrale minuut uit 1819 (www.dewoonomgeving.nl).

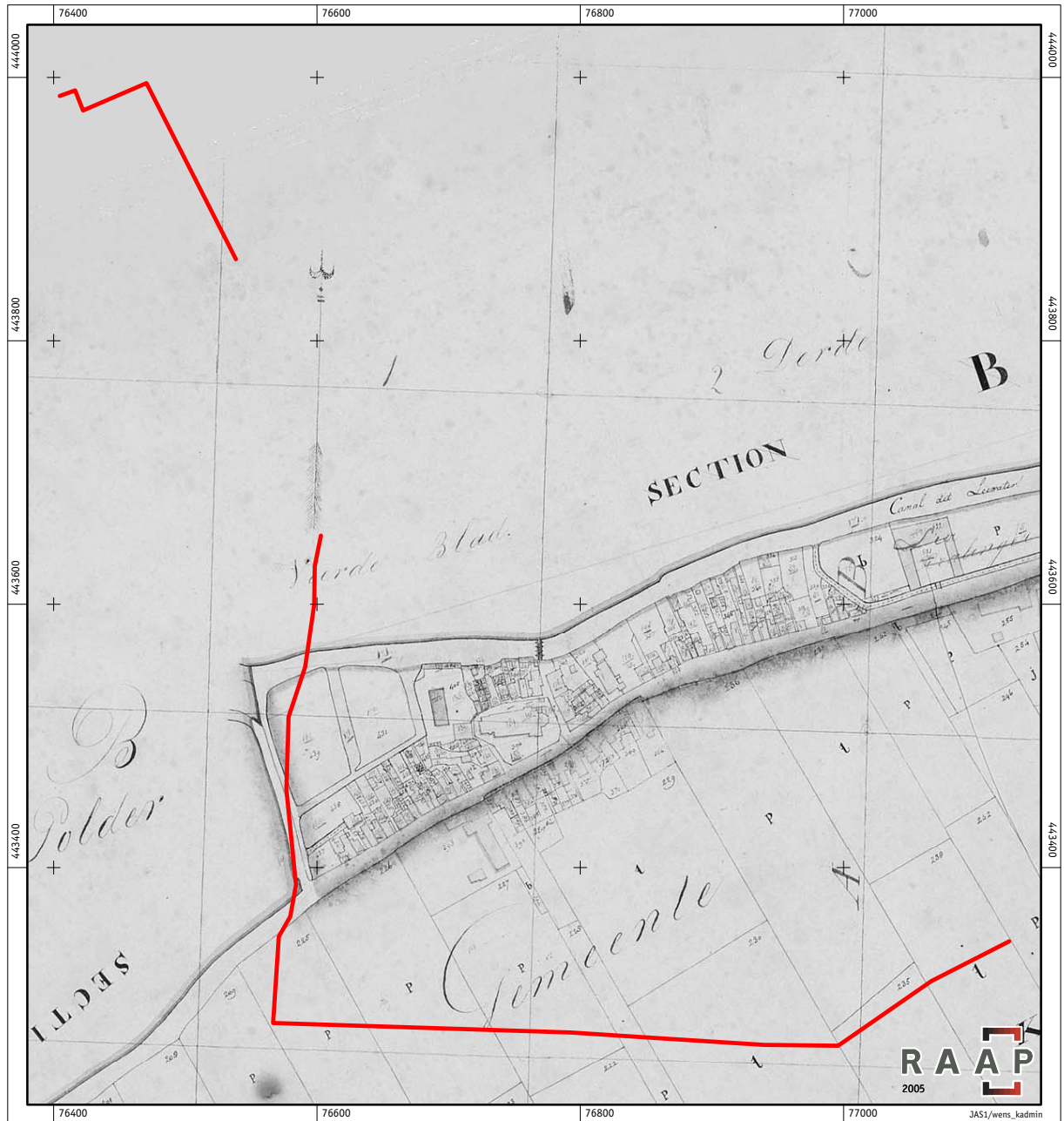
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Archeologische verwachtings- en advieskaart.

Figuur 2. Plangebied (rode lijn) geprojecteerd op de kadastrale minuut uit 1819 (www.dewoonomgeving.nl).